

5. Советский энциклопедический словарь. — М.: Советская энциклопедия, 1980. — 1599 с.
6. Мюллер В.К. Англо-русский словарь. — М.: Русский язык, 1985. — 832 с.
7. Longman dictionary of contemporary English. — Pearson Education, 2005. — 950 p.
8. KyivPost. — vol. 17, issue 20. — May 18, 2012

Статтю подано до редакції 19.10.2012 р.

УДК -332.1

О.В. Капустіна, канд. пед. наук, доцент,
Л.І. Чеботарьова, канд. пед. наук, доцент,
кафедра іноземних мов факультету МЕІМ

БУДЬ-ЯКЕ СПІЛКУВАННЯ Є ПЕРЕКЛАД

АНОТАЦІЯ. У статті проаналізовано основні результати досліджень вітчизняної та зарубіжної науки з проблем перекладу. Визначено основні проблеми адекватного перекладу як одного з каналів спілкування. Обґрунтовано шляхи застосування сучасних тенденцій перекладу для розуміння та більш сучасного підходу до феномену «переклад» як одного з найважливіших знарядь спілкування.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: комунікація, переклад, літературно–стильові конструкції, тождність, оригінали, багатомовність, мотивація.

АННОТАЦИЯ. В статье проанализированы основные результаты исследований отечественной и зарубежной науки по проблемам перевода. Определены основные проблемы адекватного перевода, как одного из каналов общения. Обоснованы пути применения современных тенденций перевода для понимания и более современного подхода к феномену «перевод», как одного из важнейших способов общения.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: коммуникация, перевод, литературно-стилевые конструкции, тождественность, оригиналы, многоречивость, мотивация.

ANNOTATION. The article presents the analysis of basic research results carried out by foreign and Ukrainian researchers on the problems of translation. The main problems of adequate translation as one of the communicative channel have been defined. The ways of application of modern tendencies in the field of translation for understanding and more up-to-date approaches to the phenomenon of «translation» as one of the most important communicative tools have been substantiated.

KEY WORDS: communication, translation, literal and style constructions, identity, originals, multilingualism, motivation.

Звідки такий розмах думки, такий її довгий вік у просторі і часі? Що за нею стоїть? Чому не загубився цей афоризм у багатомовному світі?

Попри те, що поняття «авторитет» сьогодні не в пошані, в пошані метафора «зірка», — авторитетна думка, авторитетна постать залишаються домінуючими у наших роздумах, діях, пошуках.

Винесені у заголовок слова належать німецькому поету і філософу Новалісу. Він знав усе про літературу, знав усе про науку спілкування і радощі від цього, про перекладацькі практики і про перекладача, якого називав «поетом поезії».

Володів іноземними мовами, багато читав, подорожував, мав гарну пам'ять про інші країни, народи, їх традиції, звичаї, культуру, був багатим на друзів і однодумців. Він усюди був свій.

Здається незаперечним, що можна сказати і навпаки: будь-який переклад є спілкування, тяжіння до єднання. Тоді мимоволі відкривається, що всі ми перекладачі. Ми народжуємося ними. А відтак відважуємося сказати собі, що все наше життя — переклад. Дитина, яка ще нічого не знає про «світ широкий», не знає про існування міфів, теорій, ідіом, контексту, синонімів, символів, спілкуючись з батьками, однолітками або персонажами мультиків, напрочуд вільно і легко перекладає на свою мову — дитячу — все, що чує, бачить, відчуває. Тож вантаж, що тягнемо за собою з шкільних й студентських років — і міф про Прометея, і міф по Орфея і Евридику, «Метаморфози, або Золотий осел» Апулея, сонети Шекспіра, Платона, Канта, «Мартіна Ідена» і «Євгенія Онегіна», С. Моема і Фіцджеральда, Марселя Пруста, антологію «Сучасна політична філософія» тощо — це переклади, переклади, переклади. Кожному стає зрозуміло: без уподібнення, тожності слів, без їх моделювання не існує ні спілкування, ні перекладу.

Заключення тривіальне, банальне, але не наївне. Всі люди хочуть ясності у всьому, чистоти і прозорості думок і дій. Всі заклопотані одним — як вони живуть і як живуть інші, що відбувається навколо, у світі, про що говорять інші, про що сперечаються, як чинять. А ще хочуть підкорити загрозливе утаємничене, невідоме, непередбачливе, загадкове, проблематичне, дізнатися, що справжнє, а що несправжнє, прийнятне чи не прийнятне. Як обійтись тут без перекладу?

Необхідно відразу сказати, що мова перекладу — це не мова філософії, не мова строгої науки або мистецтва. Це рідна мова з її філософськими, науковими та літературно-стильовими конструкціями.

Історія людства засвідчує, що дружні зв'язки людей і країн виколісують, плекають і зміцнюють якраз спілкування, переклади. Територія перекладу — увесь світ, кожний рідний дім. Переклад долає будь-які обмеження, перешкоди, заборони. Наші могутні, священні постаті — корифей перекладу Максим Рильський, Іван Франко, Леся Українка, Микола Вороний — розуміли, наскільки втрачали їх співвітчизники, які мало знали про інші країни, інші народи, їх світосприйняття, їх поступ. Тому й ставились до перекладацької роботи як до свого покликання, як до наказу долі, сприяли розширенню горизонтів власної культури, зростанню знань обкрадених дійсністю земляків, переносили їх своїм словом, віршами, прозовими творами у царини освіти, пізнання, на шляхи утвердження загальнолюдських цінностей освіченого розуму, освіченого серця. Вони небезпідставно проводили паралелі між античною Елладою, Київською Руссю і Україною їх часів, прагнучи вивести свою країну на європейський і світовий обшири. Тим самим настійливо доводилось, яке величезне значення у житті кожної культурної і вдумливої людини, кожної держави в світі мають ці два поняття — «спілкування» і «переклад». Не марними були і не марними залишаються зусилля «поетів поезії», їх складна і трудна перекладацька практика.

Ми стали іншими, ми стали багатшими, сильнішими як нація. Важко уявити в наш шалений, динамічний час свою роботу, своє існування без переключу культур, без комунікації, без обміну новою інформацією, технологіями, друкованими виданнями, кінострічками. Ситуація знайома і особливо болісна, нерво-

ва для вченого, філософа або письменника: застрягла в мізках тема, ідея і далі справа не йде. Задуму, проекту потрібен поштовх, і дуже часто саме перекладена і шойно видана книга дає його.

Дієслово *пере* — класти чітко відтворює мотивацію нашої дії — перемістити з одного місця на інше, перетнути певний простір, подолавши межу, бар'єр зробити зручним, переформувати оточення. Логіка підказує, що таким оточенням є і нові обставини, нові країни, народи. Не помічати їх впливу на нас — все одно, що не помічати того, що ми вміємо говорити.

До чого веде така логіка? Вона залякує, вона стоїть на сторожі закритості речей, світів? Скоріш, манить, говорить про те, що кордони — це умовність, не треба боятися перетнути їх, не треба боятися оригіналу, боятися його *пере* — класти.

Цінність оригіналу і його адекватного перекладу практично однакова з погляду на них як на джерело знань. Фігури автора тексту і перекладача розглядаються фахівцями та зацікавленими читачами, слухачами як творчі особистості, якими можуть пишатися країни, де вони живуть. Автору складається шана за створений ним твір, перекладачу — за його максимальне, граничне наближення до змісту, стилістики оригіналу виключно лексичними, граматичними, фразеологічними, художніми засобами рідної мови. Досконале володіння рідною мовою і мовою, якою написаний твір, вибраний для перекладу, є чи не найяскравішою прикметою перекладача. За цією прикметою його впізнають, за цією прикметою оцінюють його професійний рівень, його майстерність, його талант. Неможливий, просто неможливий гарний переклад, якщо не знати проблему автора, не зробити її своєю проблемою, не влізти в шкіру автора, його переживання і не привласнити їх, не зробити своїми особистими переживаннями. Думати, як автор, говорити, писати, як автор, відчувати ритм тексту, його музику, стиль, як автор, — це максима для перекладача, його творче знамено. Хіба хтось із сучасних перекладачів, взагалі хтось із людей, які виростили і з перекладів, пожалівся на те, що все у його житті склалося не так, що йому щось не вдалося саме через те, що начитався перекладів, наприклад, розлюченого на весь світ гіперкритика, постмодерніста, скандального письменника? Ні, не пожалівся. І перекладач, і читач завжди у вигазі. Словами Шекспіра з одного із його сонетів можна сказати, що обидва вони віднайшли у перекладі «більше, ніж два десятка в двадцяти». Завдяки перекладу, читач упевнений, що знає більше у порівнянні з тим, хто не зустрівся з перекладом, він відчуває силу у власних судженнях, готовність до спілкування з кожною людиною, якій притаманні зваженість думок, чіткість життєвих позицій, відкритість до світу. Звідси гордість і повага до себе. Все стає опорою — слово, родина, робота, дружба.

Що дає мовне спілкування як діалог, як репліки двох конкретних людей? Не тільки задоволення, відчуття рівності і свободи. Не тільки відтворення подій, ситуацій в країні і у світі, а й проникнення у внутрішні світи один одного, осмислення ставлення кожного до того, що відбувається зараз і тепер, з ними і в них. Нарешті, дає можливість зрозуміти загальнокультурні установки кожного і оцінити їх. А що дає переклад, той переклад, що визріває у тиші кімнати, зосередженості, серед розгорнутих словників, що лежать на столі, на підлозі, на підвіконні? Він дає більше. Переклад миттєво переносить у сферу іноземного мовного мислення, в інші міста, квартали, вулиці, до першого (для прикладу) англійського

друга, з яким познайомився у вісім років, коли прочитав «Маленького лорда Фаунтлероя», потім до Олівера Твіста, Форсайтів, Локка, художників Гейнсборо, Хогарта. Сумнівів нема, розмова перекладача з автором твору (а він теж стає другом) більш прозора, відвертіша, наскрізь просякнута турботою про зміст і форму, про образи думки і їх тлумачення. А головне, саме таке спілкування виявляє багатство прийомів дій рідної мови, які і дозволяють виразити ту дійсність, яку автор оригіналу вважає своєю дійсністю і яку перекладач відтворює, враховуючи чуттєвість і стиль життя своєї дійсності, сучасного читача. Перекладач не лише дає нове життя оригіналу в рідній мові, а й утврджує її. Є всі підстави назвати його живим носієм словника сучасної думки. Він є її господарем.

Це не перебільшення розглядати переклад як подію, як подвиг. Було і завжди буде прискіпливе ставлення до перекладу, оскільки одні перекладачі полюбують дослівний, буквальный переклад, інші — вільний або адекватний. Проте набагато важливішими, принциповішими є відповіді на питання: яка мета перекладу? Які іноземні твори потребують перекладу? Повсякденна реальність переконує, що інтерес до перекладу — від творів мислителів, класиків до матеріалів міжнародних конференцій, симпозіумів, інтерв'ю з відомими діячами науки і культури — пояснюється не просто звичайною потребою бути в курсі справ, бути інформативно забезпеченим, обізнаним. За цією зацікавленістю — осягнення причин та наслідків того, що діється, законів розвитку і становлення, сенсу життя, досвіду здійснення громадських і особистих цілей та намірів. Можна говорити і про значний вплив перекладу на рівень життєвих орієнтацій, на упорядкування людьми їх побуту, розширення кругозору, кола спілкування.

З огляду на викладене, стає очевидно, що переклад слугує справі облаштування життя сучасників на зразках високого злету людської думки, знайомства з надбанням, творчими досягненнями зарубіжних країн, їх народів. Переклад — це зустріч на кордоні однієї культури з іншою і їх міцне рукоштовкування. Переклад здатен вплинути на формування світогляду, цілей того чи іншого професійного середовища. Переклад — це ще один спосіб утвердження в європейській спільноті. Оскільки так, метою перекладу є актуальна, нагальна потреба в ньому, відкриття того, що потрібно для життя, для культури. Переклад спеціальної літератури неодмінно тяжіє до стандартизації, уніфікації. Однак охорономцем від цих небажаних в цілому процесів залишається літературно — художня творчість. Чим більше перекладів з іноземних мов, тим переконливіша самодостатність власної культури, тим багатша, привабливіша країна.

Сучасні перекладацькі практики не можуть орієнтуватися на формули «гнані автори — чисті і чесні», «вмирай — тоді тебе зрозуміють, оцінять, перекладуть твої твори на іншу мову». Це в принципі застаріли, хибні, провальні формули. Чистому і чесному перекладачеві не указ і невгамовний, невтолений ринок. Його мотивація до перекладу — нове Ім'я, новий погляд на речі і події, нове мислення. Він вводить автора у свій власний дім, і у власний дім читачів. Читацький загал завдяки такому підходу до перекладу вгамовує бажання жити, бути у міжнародній співдружності. Разом із зразком, яким є і оригінал і переклад, світи співставляються, несхожі різномовні культури перестають бути відчуженими.

Існує думка, що перекладу як такому не вчать. Провокаційне питання: а навіщо тоді вивчають іноземні мови, чому студенти із задоволенням змагаються

між собою за кращий переклад фрагменту із тексту, запропонованого викладачем для перекладу? Якщо ж без провокацій, то постають інші питання. Може, це мовчазна спроба відкинути афоризм Новаліса? Може, це вияв елітарності, зверхності? Скоріш за все — крайність, неподолана неувага, неповага один до одного, визнання метафізичного зв'язку між людьми, країнами, народами, зрештою, відверта недооцінка людського, змістовного, теплого спілкування.

Переклад не може обмежуватись тільки перекладанням віршів на музику, багаторазовим тлумаченням в різних стилях і формах художніх творів, наукових, філософських текстів. Потрібен і переклад для так званого широкого вжитку, переклад домашній, для всіх. Він ширше будь-якого академічного, офіційного, професійного спілкування. Для цього і вивчають іноземні мови. У кого є хист до перекладу віршів — він перекладає, пише свої вірші. Хто добре знає іноземні мови і хоче вгамувати свою жагу до знань не лише перекладами, не лише прочитаними повідомленнями, новинами, той буде намагатися побувати у зарубіжній країні, познайомитися з іноземними друзями, про образ життя, культуру яких вперше дізнався з перекладених творів, інформаційних повідомлень.

Переклад щільно пов'язаний із змінами, переосмисленням явищ і подій.

Напевно, незайве нагадати, що ті теоретики перекладу, які всю європейську культуру і цивілізацію розглядають як транскрипцію світової класичної спадщини, мають рацію, коли стверджують, що все нове, що з'являється на її фоні, відштовхується від класичних формул, зразків. Однак нинішній переклад свідчать і про те, що він наполегливо розвиває зміст і смисл формул, зразків, невідомих культурі попередників. Нові імена мислителів, науковців, митців уже заклали основи життєвих констант ХХІ віку. Тож переклад має нині справу в основному з оригіналом ХХІ віку. Читач все більше і більше звикає не до рубрики «Послухаємо Аристотеля», а до рубрики «Послухаємо, про що думають, про що сперечаються сучасні «зірки» науки і техніки, сучасні економісти, фінансисти, менеджери, психологи». Звідси і поява в наш час так званого авторського перекладу, який виявляє виключно самостійну творчість, духовні прозріння незалежної особистості. Перекладом стали називати реферати, коментарі, тлумачні видання, що відкидають застарілі словники, теорії і практики як такі, що не виправдали сподівань людей.

Приклад з практики. Довго, дуже довго поняття «інформація» ми пов'язували виключно із засобами масової інформації. Однак ситуація згодом кардинально змінилася. З перекладених серйозних, ґрунтовних видань читацька аудиторія дізнається про так звану нову технологічну хвилю в країнах, де сповідують ринок, ринкове мислення, дізнається про проекти моделювання нового інформаційного суспільства, про комп'ютеризацію всіх сфер його життя і діяльності, створення відповідних комп'ютерних програм, технологічних систем, мереж, ліній. В Україні відразу заговорили про величезне значення інформатики, про інформатизацію, інформаційне поле України, про необхідність інтелектуалізації її освіти, комп'ютеризацію шкіл, виробництва, побуту, про мовну комунікацію. Осмислення цих речей призвело до змін в свідомості і самосвідомості, в структурах рідної мови, наповнення її новою лексиною, новими поняттями і термінами. У цьому глибинне буріння перекладу — налагодження міжнародних зв'язків, дружнє єднання, оновлення уявлень про тепері-

шній час і навіть змінення характеру стосунків, рішень, напрямків перетворень цілого народу.

Кількість перекладів невпинно зростає, у тім числі і перекладів творів українських вчених, прозаїків. У багатьох народів є навіть кілька перекладів одного й того ж твору. Це пояснюється не лише особистими уподобаннями перекладача, не лише змінами умов життя людей, їх уявлень про свою дійсність, про свою сучасність, свою біографію. Кожна нова епоха, кожне нове покоління, з огляду на це, хоче мати свої «Метаморфози», свого Гамлета, свого Джеймса Бонда, які були б адекватними до нових реалій. Та найсуттєвіше тут інше. Кому приємно відчувати себе ізольованим, загубленим у багатомовному світі? Переклад об'єднує народи і культури, а не роз'єднує їх. Переклад завжди вісник нового, запрошення на зустріч з ним. Його магія — магнетизм. Звідси прихильність до нього, зацікавленість до стану речей і зрушень, змін у світі, надання новому національних ознак, особливостей, зрештою, пізнавального національного почуття, самоутвердження.

Як відомо, будь-який досвід набувається, виборюється, і в цьому плані переклад невід'ємний його супутник. Справді, який результат перекладацьких зусиль, зокрема, у вищих закладах освіти країни? Прекрасних і повчальних прикладів безліч.

Якщо сьогодні кожний знає, що жива природа наскрізь пронизана інформацією і саме інженери взялися розгортати її значення, розширювати масштаби її використання, доносити до всіх, то зрозуміло, що, говорячи про перекладацьку діяльність, не можна не згадати про Інтернет-видання. Всі, хто вміє користуватися Інтернетом, мають змогу швидко знайти відповідний переклад і скорегувати власні програми дій, практичні завдання, які визначають їх нагальну потребу. Не відставати від плину часу, бути поруч, бути разом з усіма, жити у міжнародному науковому, літературному просторі.

Дивно і прикро, що майже ніхто із авторів передмов до перекладених видань не згадує про особистість перекладача. Начебто це не суттєво — і його внутрішній зв'язок з автором оригіналу, і його майстерність, його некрикливе визнання безумовної цінності рідної мови і турбота про те, щоб вона була присутня в колі європейських мов. А питання про саморозкриття перекладача, про його щире бажання ввести читача в країну, в якій живе автор оригіналу. Подолання такого стану справ неодмінно призведе до появи сучасних українських «поетів поезії».

Нам і сьогодні, як сказав Юрій Клен, «однаково близькі Фет і Бодлер, і Леся, і Петрарка».

Стихія перекладу невідворотна. Все більше і більше стає читачів. Переклад залишається неспинним поступом різномовного людства у все ще загадковий світ. Залишається засобом піднесення духу і волі, утвердження кожною людиною своїх інтелектуальних, професійних, психічних навичок, прокладання шляхів порозуміння між народами.

Література

1. *Бибихин В.В.* Слово и событие. Писатель и литература. — М., 2010. — С. 125—185.
2. *Жак Деррида.* Позиции. — М., 2007.
3. *Попович Мирослав.* Червоне століття. — К.: АртЕк, 2007. — С. 783—811.

4. Шостка А.Н. Эссеистика. — Новоград: Волынская городская типография, 2003. — 124 с.
5. Ерогова А.М. Теория и практика перевода экономических текстов с английского языка. — М.: Издательство «Международные отношения», 1974.
6. Teaching Business English, Oxford University Press
7. Earl W. Stevick Teaching and Learning Languages Cambridge University Press
8. Thomas B.J. Advanced Vocabulary & Idiom Longman 2004
9. Alexander L.G. Right Word Wrong Word Longman 2003

Статтю подано до редакції 16.10.2012 р.

УДК 339.9

О.В. Комендант, канд. екон. наук, асистент кафедри міжнародної економіки КНУ ім. Т. Шевченка

МЕТАФОРИЧНА ПРИРОДА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАТУ В УМОВАХ НОВОЇ ЕКОНОМІКИ

АНОТАЦІЯ. Розглянуто метафоричну природу інтелектуального капіталу в умовах нової економіки з використанням методики Г. Лакофа та М. Джонсона. Визначено основні загальноживані метафори категорії знань.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: інтелектуальний капітал, знання, метафора, нова економіка, економіка, заснована на знаннях, інформаційне суспільство, світова економіка.

ANNOTATION. Metaphorical nature of knowledge under new economy by means of Metaphorical theory of Lakoff, G. and Johnson, M. are considered. Six main metaphors of knowledge are given.

KEY WORDS: intellectual capital, knowledge, metaphor, skills, new economy, knowledge economy, digital society, global economy.

Постановка наукової проблеми. В сучасному світовому господарстві спостерігається дві тенденції — першою є те, що сучасна економіка розвитку трансформувалась у більшості країн, що розвиваються у економіку, що запровадили неоліберальну модель розвитку, яка передбачає особливу увагу до ендогенних змінних при її аналізі. Друга тенденція проявляється у тому, що на протиположній позиції неокласичної моделі розвитку, де широко запроваджували універсальні принципи та категорії, сучасна неоліберальна модель передбачає врахування так званої «власної специфіки», що в тому числі розкривається шляхом визначення метафоричної природи понять та категорій. В цьому аспекті набуває виняткової актуальності дослідження метафоричної природи інтелектуального капіталу в ситуації запровадження нової економіки.

Взагалі, метафори, як відомо, — це спосіб пізнання реальності людини. Вони вказують на майбутнє, на перспективи розвитку світу і можуть бути застосовані в економічній площині. Метафора поглиблює уявлення про світ в цілому і створює нові гіпотези його функціонування. Сутність і феномен метафор досліджують з часів давньої Греції, ще засновник формальної логіки видатний вчений-